

SUOMEN LUONNONSUOJELULIITTO:

HALLITUKSEN YMPÄRISTÖLUPAUKSET YHÄ TOTEUTTAMATTA

Pääministeri Matti Vanhasen hallitus täyttää pian kaksi vuotta. Sen aikaansaannokset ympäristönsuojelun saralla ovat toistaiseksi vaatimattomia.

Punamultahallitus on tähän mennessä kunnostautunut lähinnä työryhmien perustamisessa, jotka ovat puolestaan tuottaneet runsaasti selvityksiä. Suurin osa luonnonsuojelua, energia- ja ilmastopolitiikkaa, liikennekysymyksiä ja vesistöjen rehevöitymistä koskevista tavoitteista ovat kuitenkin yhä toteuttamatta.

Nyt on aika lunastaa hallitusohjelmaan kirjatut ympäristölupaukset. Taustaselvityksistä ja suunnitelmista on siirryttävä lainsäädäntöaloitteisiin. Passiivisuus ja reaktiivisuus on muututtava aloitteellisuudeksi.

EU:n ministerineuvostoissa Suomen tavaramerkiksi muodostunut varauksellisuus joutaa romukoppaan, mikäli aiomme selviytyä EU:n puheenjohtajakauden vaatimuksista asianmukaisesti.

Luonnonsuojeluliitto haluaa tukea hallitusta tässä työssä nostamalla esille ongelmia ja ehdottamalla niihin ratkaisuja.

Lisäksi se on laatinut tavoiteohjelmat energia- ja ilmastokysymyksistä sekä kemikaalipolitiikasta, joista on toivon mukaan hyötyä hallituksen jatko-työskentelyssä.

Hallitusohjelman välitarkastelu

Luonnonsuojelun rahoitusta leikattu monimuotoisuudesta piittaamatta

Suomi on sitoutunut pysäyttämään luonnon monimuotoisuuden vähenemisen vuoteen 2010 mennessä. Suomen kansallisen toimintaohjelman tuoreen arvioinnin mukaan tehtävässä ei ole onnistuttu.

Hallituksen toimet ovat olleet riittämättömiä. Luonnon köyhtyminen jatkuu varsinkin metsien, perinneympäristöjen ja rantojen lajien ja luontotyyppien osalta.

Luonnonsuojelun rahoituksen tavoitteet eivät ole toteutuneet:

- Luonnonsuojelun rahoitusohjelman (1996–2007) toteutus on myöhässä yli 50 miljoonalla eurolla.
- Maa- ja metsätalousministeriön luonnonhoidon määrärahaa on vähennetty Kansallisen metsäohjelman väliarvioinnin mukaan 275 000 euroa.
- Metsälain erityisen tärkeiden elinympäristöjen kartoitukset ovat jääneet kesken Pohjois-Pohjanmaan metsäkeskuksen alueella.
- Ympäristöministeriön sekä maa- ja metsätalousministeriön liito-oravaohjeet on tehty niin, että lajin lisääntymis- ja levähdyspaikat rajataan niin pieniksi, etteivät maanomistajat saa korvauksia eikä alue riitä turvaamaan liito-oravan lisääntymistä.

Nämä kaikki toimet haittaavat sekä luonnon että maanomistajien oikeusturvaa.

Lisäksi lohen rannikkokalastusta koskeva asetus ja uusi rajajokisopimus heikentävät uhanalaisen lajin tilannetta nykyisestä, mitä ei voi pitää hyväksyttävänä.

Tilakohtainen ravinnetase ympäristötuen ehdoksi

Hallitusohjelman mukaan vesistöjen "rehevöitymistä vähennetään pienentämällä muun muassa maatalouden ja yhdyskuntien aiheuttamaa kuormitusta sekä panostamalla

lähialueiden haitallisten päästöjen vähentämiseen".

Luonnonsuojeluliiton mielestä hallitusohjelman lähestymistapa on kuormituksen osalta virheellinen. Vesien suojelua tulisi lähestyä pikemminkin vesien tilasta voimassa olevan vesipolitiikan puitedirektiivin velvoitteiden mukaisesti. Hallitusohjelmaan olisi pitänyt kirjoittaa: "Vesien suojelun tavoitteena on hyvä vesien ekologinen ja kemiallinen tila, johon pyritään vähentämällä voimakkaasti erityisesti maatalouden kuormitusta".

Valtakunnallisen laatuluokituksen mukaan Suomen sisäjärvien tila on pysynyt pääosin ennallaan. Sitä vastoin jokien tilassa näkyy sekä kohentumista että heikentymistä.

Pitkäjänteinen vesien suojelu on parantanut suurten kaupunkien ja teollisuuslaitosten lähivesien laatua jo 1990-luvulla. Sen sijaan hajakuormituksen vaikutusalueilla ei vesien tilan parantumisesta ole merkkejä nähtävissä.

Merialueella vesien laatua alentaa erityisesti rehevöityminen Saaristomerellä ja Perämeren jokisuiden edustoilla sekä Suomenlahdella, jossa rehevöityminen johtuu liiallisesta ravinnekuormituksesta.

Maatalouden osuus Suomesta Itämereen ihmisen toimesta aiheutuvasta fosforikuormituksesta on noin 60 prosenttia ja typikuormasta puolet. Suomenlahden ja sisävesien tilaa heikentää myös heikentynei-

den happiolojen takia pohjan sedimenteistä vapautuva fosfori.

Ilmastonmuutos voi tulevaisuudessa lisätä ravinnehuuhtoutumariskiä. Kun maa on sulana ja huuhtovia sateita riittää, jokivesiin valuu pelloilta normaalia enemmän ravinteita. Vesien tilaan vaikuttavat myös sääolot ja vesimäärien vaihtelu.

Maatalouden ympäristötukiohjelmien keskeisin tavoite on maatalouden vesistökuormituksen vähentäminen. Viljelymaan kuormituspotentiaali näyttäisi pienentyneen ympäristötuen aikana. Peltomaan huuhtoutumisalttiiden ravinteiden pitoisuuksien pienentymisestä huolimatta mitatussa ravinnekuormituksessa ja vesistöjen tilassa ei ole vielä havaittavissa selvää paranemista.

Ympäristötuelle ei saavutettu suunnitellulla tavalla tavoitteita vesistökuormituksen vähentämiseksi ensimmäisellä tukikaudella. Näillä näkymin toisenkaan ympäristötukikauden vesistövaikutukset eivät ole lupaavia. Esimerkiksi suojavyöhykkeitä ja kosteikkoja tarvitaan paljon enemmän.

Vesistöjen kuormituksen vähentäminen edellyttäisi ympäristötuen kohdentamista alueille, missä haitat ovat suurimmat ja edellytykset suojavyöhykkeille ja kosteikoille ovat olemassa. Suojavyöhykkeitä olisi myös niitettävä säännöllisesti, muuten kasvimassasta vapautuu talvella huomattava määrä fosforia. Nykyään vain viidesosa suojavyöhykkeistä niitetään. Niittämättömät vyöhykkeet tuot-

TUTKIMUSALUS MUIKKU LÖYSI SUOMENLAHDELTA HUOLESTUTTAVAN PALJON HAPETTOMIA POHJA-ALUEITA

Hallitusohjelman välitarkastelu

tavat rikkakasvien siemeniä, mikä lisää rikkakasvimyrkkyjen käyttöä pelloilla.

Pelloilla tapahtuvan eroosion myötä valuu suuria määriä pintamaata vesistöihin. Fosforikuormasta tulee noin 75 prosenttia kiintoaineeseen sitoutuneena. Eroosion vähentämistoimenpiteillä olisi mahdollista vähentää kiintoaine- ja ravinnekuormitusta, parantaa veden laatua ja lisätä jokien virkistyskäyttöä.

Koska suurin osa vuotuisesta kuormituksesta tapahtuu lyhyellä aikavälillä valun- tai huuhtoutumisen aikaan syksyllä ja keväällä, jolloin pellot ovat pääosin ilman kasvipeitettä ja muokattuina, tulisi torjuntatoimet ajoittaa juuri näihin ajankohtiin.

Vesistökuormituksen vähentäminen edellyttää myös ravinneylijäämää estäviä toimia, esimerkiksi eläinten lannan sisältämien ravinteiden käyttöä omassa rehunviljelyssä. Taloudellisen tehokkuuden rinnalla olisi puhuttava myös biologisesta tehokkuudesta. Tavoitteena tulisi olla, että tilan ravinnetase säilyisi tasapainossa. Mitä enemmän ravinteita jää tilalle, sitä suurempi riski että niitä huuhtoutuu pelloilta vesiin. Vaihtoehto ympäristötuen määrätymiselle olisi tilakohtainen ravinnetase.

Muutokset ravinnekuormituksessa ovat hitaita. Ravinteiden kulkeutumiseen vaikuttavat mekanismit ovat voimakkaasti riippuvaisia mm. säätilasta ja maataloustoimenpiteiden vuosittaisesta vaihtelusta. Maaperä

myös sitoo ravinteita, minkä seurauksena fosforia ja typpeä voi huuhtoutua lannoituksessa tapahtuneiden muutostenkin jälkeen vielä runsaasti vesiin vuosien tai jopa vuosikymmenten ajan.

Energian ja liikenteen verotus kasvihuonekaasuperusteiseksi

Energiaveroihin ei ole tämän hallituksen aikana tehty mitään muutoksia. Näin siitä huolimatta, että hallitusohjelman nimenomaisena tavoitteena on, että ”energia- ja ympäristöverotusta kehitetään ympäristön tilan parantamiseksi sekä työhön kohdistuvan verotuksen keventämismahdollisuuksien lisäämiseksi.” Energiaverotuksen kehittämisen energiansäästön edistämiseksi oli myös yksi eduskunnan vaatimuksista ydinvoimapäätöksen yhteydessä.

EU:n päästökauppa ei nykyisellään riitä kannustamaan energiansäästöinvestointeihin, minkä seurauksena sähkön säästö on jäämässä olemattomaksi. Päästökaupan rinnalla on energiaverotusta kehitettävä ja sen tasoa nostettava. Hallituksen tuleekin laatia verolle keskipitkän aikavälin korotusaikataulu, vähittäisine, ennakoitavine korotuksineen, jotta yrityksillä ja kuluttajilla on aikaa sopeuttaa toimintansa tuleviin muutoksiin. Näin voidaan saavuttaa asetetut ympäristötavoitteet samalla kun vältytään turhilta negatiivisilta sivuvaikutuksilta.

Energiansäästön edistämisen lisäksi verotusta on kautta linjan kehitettävä kasvihuonekaasuperusteiseksi. Tässä mielessä turpeen valmisteverosta luopuminen on täysin ristiriidassa maamme Kioto-tavoitteiden saavuttamisen sekä pitkän aikavälin ilmastotavoitteiden kanssa. Tehty päätös merkitsee valtiontaloudelle kaksinkertaista laskua: menetettyjen verotulojen (15 miljoonaa euroa vuodessa turpeenpoltolta poistetun valmisteveron seurauksena) ohella Suomi joutuu maksamaan entistä enemmän hiilidioksidipäästöjen kasvun seurauksena.

Jatkossa ilmastopoliittisten tavoitteiden tiukentuessa runsaspäästöisen turpeen kustannukset kansan- ja valtiontaloudelle tulevat vain lisääntymään ja ennen pitkää turpeenpoltosta on luovuttava. Turpeesta luopumista puoltavat myös monet turpeen kaivuun ja kuljetuksen aiheuttamat kielteiset vaikutukset luonnon monimuotoisuudelle, vesistöille ja lähialueiden asukkailla.

Liikenteen verotusta tulee kehittää nykyistä enemmän riippuvaiseksi polttoaineen kulu- tuksesta tai päästöistä. Vuoden 2004 alussa sekä polttoainemaksu- että ajoneuvoverolaki muuttuivat. Liikenteen biopolttoaineiden osalta tilanne parani ainoastaan siten, että biokaasun käyttö vapautettiin polttoainemaksusta. Jatkossa verokokonaisuutta tulee muuttaa myös muiden verojen ja muiden liikenteen biopolttoaineiden osalta seuraavasti:

- Myös muut liikenteen biopolttoaineet tulee vapauttaa polttoainemaksusta.
- Ajoneuvoverotus tulee muuttaa nykyisen ilmastostrategian vaatimusten mukaisesti perustumaan ajoneuvon päästöihin. Vuoden alussa uusittu ajoneuvoverotus ei edelleenkään ota huomioon ajoneuvojen ja niiden käyttämien polttoaineiden ympäristövaikutuksia.
- Lakia nestemäisten polttoaineiden valmisteverosta (1472/1994) tulisi muuttaa energiaverodirektiivin (2003/96/EC) mukaisesti siten, että se ei koske mitään biopolttoaineita, vaan ainoastaan fossiilisia polttoaineita (kuten maakaasua ja nestekaasua).
- Joukkoliikenteen ja työmatkailun kehittämistä on tuettava ottamalla käyttöön työsuhdelippu.

Hallitusohjelman välitarkastelu

Suomi on pahasti jäljessä myös uusiutuvia energiamuotoja koskevista tavoitteistaan: tuuli-, aurinko- ja teollisuuden ulkopuolella käytettävän bioenergian käyttö ei ole lisääntynyt uusiutuvien energialähteiden edistämishjelmassa tavoitellulla tavalla. Päästökauppa lisää jossain määrin uusiutuvien energialähteiden asemaa, muttei riitä tavoitteiden toteutumiseen.

Luonnonsuojeluliiton mielestä uusiutuvien tukijärjestelmää on uudistettava siten, että tukimuodot eriytetään eri kehitysasteella olevien teknologioiden mukaan. Tukea on kohdistettava tuotannon ohella myös kuluttajille. Esimerkiksi Ruotsissa tuki on kohdistettu pientalojen lämmitystavan muutosten rahoittamiseen, kuten sähkölämmityksen muuttamiseen uusiutuviin energiamuotoihin perustuvaksi. (Nykyisin tuki on rajoitettu vähintään kolmen asunnon kerros- ja rivitaloihin, mutta se ei koske yksittäisiä pientalonomistajia.)

Suomen laadittava pitkän aikavälin ilmastostrategia

Suomen kansallista ilmastostrategiaa päivitetään parhaillaan, ja se on tarkoitus antaa eduskunnalle alkusyksystä. Uutena asiana strategiaan tulevat Kiotoon pöytäkirjan voimaantulon mahdollistamat joustomekanismit (puhtaan kehityksen mekanismi CDM, yhteistoteutus JI ja kansainvälinen päästökauppa ET), joiden avulla valtiot voivat hankkia lisää päästöoikeuksia muilta mailta. Myös yritysten välisen EU:n sisäisen päästökaupan alkaminen vuoden 2005

alussa on muuttanut kansallisen ilmasto- ja politiikan kokonaisuutta.

Uuden päivitetyn strategian yksi tärkeimmistä tehtävistä on ottaa kantaa joustomekanismien käyttöön. Millaisilla hankkeilla Suomi aikoo päästövähennyksiä ulkomailta hankkia ja kuinka paljon? Päätöksillä on vaikutusta niin valtiontalouteen kuin kotimaisten ilmastopoliittisten toimien tarpeeseen. Ulkomailta tehtävillä hankkeilla tai ostamalla päästöoikeuksia kansainvälisessä päästökaupassa muilta mailta Suomi voi vähentää tarvetta tehdä päästövähennyksiä kotimaassa. Tämä vaikuttaa suoraan esimerkiksi siihen, kuinka paljon vähennyksiä edellytetään EU:n sisäisen päästökaupaan kuuluvilta yrityksiltä.

Joustomekanismien käytön laajuus luo samalla puitteet EU:n sisäisen päästökaupan toisen kauden 2008–2012 kansalliselle alkujalolle, joka tulee luovuttaa komissiolle vuoden 2006 kesäkuun loppuun mennessä. On muistettava, että valtion toteuttama joustomekanismien käyttö maksetaan budjettivaroin ja on kustannusten siirtämistä yrityksiltä valtiolle.

EU:n ympäristöneuvosto toteaa kevään 2005 päätelmissään, että maailman päästöjen on laskettava 15–50 prosenttia vuoteen 2050 mennessä. Neuvoston mukaan päästövähennysten suuruuden tulee teollisuusmaiden osalta olla 15–30 prosenttia vuoteen 2020 ja 60–80 prosenttia vuoteen 2050 mennessä.

Monet EU:n jäsenmaat ovat asettaneet myös omia keskipitkän ja pitkän aikavälin tavoitteitaan. Iso-Britannian tavoitteena

ilmastostrategiassaan on vähentää kasvihuonekaasupäästöjään 25 prosentilla vuoteen 2020 ja 60 prosentilla vuoteen 2050 mennessä. Saksa pyrkii leikkaamaan päästöjä 40 prosentilla vuoteen 2020 mennessä, mikäli koko EU sitoutuu 30 prosentin päästövähennyksiin. Ruotsin tavoitteena on vähentää päästöjä puoleen vuoteen 2050 mennessä.

Myös Suomen on määriteltävä ilmastostrategiassaan maamme keskipitkän ja pitkän aikavälin tavoitteet ja politiikat tavoitteiden saavuttamiseksi.

Suomen kansallinen alkujako EU:n päästökaupan ensimmäiselle kaudelle 2005–2007 oli varsin löysä, eikä johda päästöjen merkittävään vähentymiseen. Pääosa Suomen Kiotoon pöytäkirjan tavoitteen toteuttamisesta jääkin toiselle päästökaupakaudelle 2008–2012. Tämän lisäksi alkujako on oltava johdonmukainen myös Suomen pitkän aikavälin ilmastotavoitteiden kanssa. Alkujako on vähennettävä maamme päästöt vuoden 1990 tasolle vuosina 2008–2012. Samalla sen on luotava edellytykset päästöjen voimakkaammalle vähentämiselle jatkossa. Alkujako tuleekin painottaa uuden teknologian kehittämistä ja käyttöönottoa sekä energiatehokkuuden parantamista. Ensimmäisen kauden alkujako on uudistettava ja harkittava päästöoikeuksien huutokaupan mahdollisuutta ilmaisen alkujako sijaan.

Päästökaupan on noudatettava saastuttaja maksaa -periaatetta. Valtion ei pidä tukea yrityksiä uudelleen löysällä alkujalolla, joka on mahdollista vain mikäli valtio sitoutuu verovaroin ostamaan lisää päästöoikeuksia maiden välisessä kansainvälisessä päästökaupassa.

Kiotoon pöytäkirjan mukaan päästövähennykset on pääosin tehtävä kotimaassa. Ulkomailta verovaroin hankitut päästövähennykset ovat lyhytaikainen helpotus, eivätkä kehitä omaa energiajärjestelmäämme vähäpäästöisempään suuntaan. Jotta nyt tehtävistä päästövähennyksistä on hyötyä myös jatkossa maamme tulevia ilmastotavoitteita täytettäessä, päästövähennysinvestoinnit tulee kohdistaa kotimaahan. Tällöin saavutetaan myös kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisestä aiheutuvat muut hyödyt, kuten vähäpäästöisten teknologioiden työllisyys- ja vientimahdollisuudet sekä muiden ilmansaasteiden ja savukaasujen vähentyminen.

Helsingissä, 2.6.2005

Suomen luonnonsuojeluliitto
Kotkankatu 9
00510 Helsinki
www.sll.fi